

УДК 316:733

Д. О. Заєць

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

МИСТЕЦТВО ПУБЛІЧНОСТІ: ДО НОВОГО ФОРМАТУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Стаття присвячена теоретичній артикуляції нового, аполітичного концепту публічності. Автором представлено короткий огляд критичних напрацювань західноєвропейських та американських суспільствознавців, які аналізують стан розвитку публічної сфери сучасних міст. Поряд з констатацією кризового стану феномену публічного в традиційних для нього сферах соціальності й викладу причин цього занепаду, у праці акцентується увага на комплексному та контекстуальному баченні феномену публічного, проблематизуються обмеження аналітичного трактування останнього у вузькому політичному сенсі.

Ключові слова: публічність, публічна сфера, міський простір, культурні зміни.

Поняття «публічність», його описові й практичні виміри широко використовуються в міждисциплінарних дослідженнях сучасного суспільства. Наша увага до нього зумовлена триваючими суперечками довкола форм, змісту та можливостей публічності в умовах соціокультурних змін сучасного світу, розпаду модерних (властивих Новому часові) форм публічності. Відповідно, це потребує нових соціологічних підходів до аналізу процесу й результатів його трансформації: переходу від політизованих трактовок в описанні й поясненні публічності, способу її розмежування з «приватністю», які панували в соціологічному й політологічному дискурсі другої половини ХХ ст., до трактовок аполітичних. У центрі уваги дослідників виявляються нові форми публічності, в просторі яких комунікаційні зв'язки конституюються згідно із соціальною логікою на противагу логіці природній (домодерній) чи економічній (модерній). Метою цієї роботи є аналіз теоретико-методологічних підходів до досліджень нових форм публічності.

Ми не ставили перед собою завдання відображення тектонічних зрушень соціального життя й синхронної їм зміни форм публічності в історичній ретроспективі, але без цього завдання вичленення предметної сфери дослідження істотно ускладнюється. Генезис і розвиток публічності коротко й виразно описані Ю. Габермасом в його праці «Структурна зміна публічної сфери» [1], присвяченій розробці цього поняття в рамках ідеології громадянського суспільства. Згідно з Габермасом, в античну епоху відбувається поляризація приватного і суспільного (публічного),

при цьому в першому зосереджується деспотичне панування глав сім'ї, а публічність стає полем діяльності вільних громадян у політичній сфері. Притаманний середньовіччю «репрезентативний» тип суспільності, як називає його Габермас, характеризується кардинальною перестановкою акцентів панування, яке з приватного життя й домашнього господарства поширюється на публічну арену. З часом «публічне» поступово, але не повністю, витісняє приватне життя. У цьому протистоянні приватне відособлюється від публічного, ототожнюючи останнє з «бюрократичним», «офіційним», тобто все більше розуміючи його як «простий придатак наявної (в основному абсолютистської) держави» [2, с. 131]. У Новий час процес узурпації публічного офіційним і чиновницьким лише посилюється, розвиваючись у напрямі цілковитого втілення ідеї суспільного. Варто відзначити, що подібна інтенція абсорбції адміністративно-державними інститутами аж ніяк не ослабила свого поступального руху і в теперішній час. Таким чином, Габермас, проєктуючи розвиток публічності (торгових комплексів, бюрократичних організацій, освітніх закладів) на просторово-часовий континуум «недавньої» європейської історії, підкреслює наростаюче знеособлення, відчуженість феномену публічності.

З іншого боку, історико-соціологічні дослідження Норберта Еліаса [3], Філіппа Арьеса [4] особливу увагу звернули на трансформації форми й змісту «приватного» в таких специфічних соціальних інститутах та феноменах, як сім'я, смерть, соромливість, почуття такту та інших. Ці дослідження послужили емпіричною базою для індуктивного просування до обережних узагальнень та висновків, суть яких виражається в зростаючій інтимізації, «емоціоналізації» приватного (сучасної сім'ї, романтичного кохання і т. ін.). У контексті зазначених вище процесів державної узурпації публічності, її «приватизації» бізнес-структурами, зворотного процесу ізоляції приватності першорядного значення набуває перетворення формату публічності й типу комунікативних зв'язків, що структурують її. Така актуальність пояснюється тим, що в публічності як прояві соціальності міститься можливість протидії крайнім формам індивідуалізму, авторитарним устремлінням адміністративної та фінансової влади, а також іншим тенденціям, що руйнують основи демократичного порядку.

Одним з обґрунтувань міждисциплінарних дискусій, що розгорнулися навколо феномену публічності в сучасній гуманітарній науці, на думку Джеффа Вейнтрауба [5], може послужити твердження про те, що всі людські дії, тією чи іншою мірою, обов'язково містять елемент публічності. Більше того, дуалізм публічне/приватне використовується для диференціації різних видів соціальної діяльності і різних сфер соціального життя чи розрізнення множини фізичних і соціальних просторів, у яких ці сфери конструюються. Виходячи з цих аргументів, поглянемо на заявлений предмет дослідження через звивини¹ еволюції аналітичного розмежування публічного/приватного в соціально-філософських розшуках. Найбільш удалим в цьому плані бачиться розмежування теоретичних моделей публічного, запропоноване Дж. Вейнтраубом [5, с. 87]:

¹ Згідно з гегелівською «логікою зняття» як принципу розвитку і прирощення наукового знання.

1. Ліберально-економічна модель, яка домінує в соціально-політичному аналізі і пропонує понятійне розмежування між державною адміністрацією («публічним») і ринковою економікою («приватним») у роботах таких дослідників, як Манкур Олсон, Томас Шеллінг, Пітер Блау, Альберт Гіршман.

2. Класична модель, в якій «публічне» розглядається з допомогою термінів політичної спільноти й громадянства, аналітично відділених від ринку і держави. До цього напрямку ми могли б зачислити погляди Ю. Габермаса й концепцію Ганни Арендт [6], згідно з якими давньогрецький поліс є прообразом ідеальної публічності – самоврядної спільноти вільних громадян, у чиїх руках перебуває вирішення спільних справ і розподіл колективних благ.

3. Модель, реалізована в працях Н. Еліаса, Ф. Арьеса та інших соціальних істориків й антропологів, котрі розглядають сферу публічності як сферу плинної і поліморфної комунікабельності. Вони намагаються аналізувати репертуар культурних конвенцій, завдяки яким можлива реалізація цієї сфери. Комунікація також є центральним концептом в дослідженнях міського життя Джейн Джекобс [7]. Публічне життя для неї – «вигадивий балет» міських вулиць, який має власні правила гри, умови стійкості і ламкості.

4. Пропонована в деяких економіко-історичних та феміністських дослідженнях модель, що концентрує увагу на демаркації публічного/приватного, виходячи з розрізнення ринкової економіки (публічної сфери) і сім'ї (приватної сфери). Аналізом проникнення логіки ринку в сімейні відносини займаються Ненсі Фрейзер, Сьюзен Дж. Керрол, Лінда М. Зериллі [8, 9] та ін.

Детальніше ми зупинимося на третьому підході, оскільки, на наш погляд, він бачиться найбільш містким і таким, що адекватно відображає комплексність та багатомірність феномену публічності. Саме в руслі цього напрямку розуміння й відображення властивостей і функцій публічності чи її конструювання, вимагає від актора навички та уявлення, котрі ріднять цю діяльність з роботою художника – це, воістину, мистецтво створення публічності.

Доволі часто, коли мова йде про соціальну, політичну, етнічну толерантність в громадянському суспільстві, державній владі й приватному інтересові передовсім протиставляється публічність як площадка виробництва колективного рішення, безпосередньо не втягнута в здійснення владних функцій, тобто не зв'язана з державою. Іншими словами, публічність обмежується рамками етичної солідарності, при цьому «дискусійне полотно» ілюмінується² в політичних тонах. Політизуючи поняття публічності, соціолог, по-перше, обмежує своє предметне поле, а по-друге, такий поверховий погляд позбавляє публічність в громадянському суспільстві будь-якого етичного змісту. Перейти до ширшого аналізу дозволить розгляд феномену публічності через призму соціокультурного виміру тобто, беручи до уваги комунікацію та соціокультурні основи соціального діалогу.

² Ілюмінування (від лат. *illumino* – освітлюю, роблю яскравим, прикрашаю) – процес виконання кольорових мініатюр (ілюмінацій) та орнаментативі в середньовічних рукописних книгах [10].

Аполітичний підхід (що не виключає політичні відносини) уникає будь-якої ієрархічної градації значимості тематик, які організують публічні утворення. Однак, з притаманною мультидисциплінарним моделям теоретичною гнучкістю, цей підхід визначає публічність чи конкретну публічну сферу як гетерогенну, плюралістичну й ігрову³, де люди комунікують, шанобливо оглядаючись на цінність і значення культурного досвіду різноманітного «Іншого», який вони не зобов'язані автоматично поділяти, схвалювати і повністю розуміти. Таким чином, публічність тут бачиться як сфера вибору.

Критикуючи ідеї неолібералізму, подібної точки зору дотримується Айрис Меріон Янг [11]. Для неї результат необмеженої диктатури різноманіття й свободи в соціальному житті постає не у світлих тонах «мрії Руссо» про цілковито прозоре суспільство⁴, а загрозою ізоляції й «гетоїзації», відсутністю стабільності, параноїдальним страхом постаті «Іншого», утратою здатності раціональної селекції культурного, інформаційного та інших артефактів. Володіючи необхідною для свого здійснення властивістю відкритості, проникливості, публічність може бути розглянута, у першу чергу, з точки зору власної самодостатності. Ця характеристика лежить в основі диференціації типів публічності, запропонованої Майклом Уолцером [12]. Цілеспрямовані («single-minded») публічні простори проєктуються містобудівниками й планувальниками з метою забезпечення інтересів конкретної групи споживачів. Подібна форма публічності є посередником, інструментом задоволення різноманітних класів потреб, серед яких «мейнстримом» можна було б виділити всезростаючу тягу людства до швидкості й економії часу (часу навчання, знайомства, пересування, мовлення та ін.). Цілеспрямованими публічними місцями, з одного боку, є швидкісні шосе, «фаст-фуди», торгово-розважальні комплекси, виставкові центри, художні галереї, музеї і т. ін. З іншого, – відкриті («open-minded»), самоцінні поліфункціональні публічні простори з неоднорідною просторовою структурою, конституювані невпорядкованими соціальними діями акторів, що наповнюють її певною мірою ірраціональності. Це сквери й міські парки, площі, кафе, магазинчики, станції метрополітену й студентські гуртожитки, дитячий майданчик чи сходові клітки «багатоповерхівки». Для комфортного життя сучасній людині необхідні ці обидва типи простору. Специфіка сьогодення проєктує ринковий механізм самообслуговування на широке коло міських просторів, а тенденція їх «мілітаризації» (Майк Девіс [13]), «дисциплінування» спонтанності міського життя приводить Уолцера до висновку про те, що цивілізовані суспільства уникають відкритої публічності, все більше віддаючи перевагу передбачуваним, контрольованим і прозорим напівпублічним просторам торгових комплексів и «хайвеїв».

³ У тому сенсі концепту «гри», якого надає йому постмодерністська позиція Р. Кайюа («Ігри і люди», 1958), саме відкритість публічності як ігрового середовища у світ можливого забезпечує людині, що грає, можливість виходу за межі наявної ідентичності, набуття іншої (не ролевої, а іманентної, але до часу не проявленої) ідентифікації.

⁴ Абсолютно прозоре й видиме суспільство – мета Ж.Ж.Руссо, яку Мішель Фуко у роботі «Око влади» (1977 р.) (із збірника «Інтелектуали і влада» [15]) розташовує в основі «фундаменту» ідеї «Паноптикуму» Бентама. Цим положенням також співзвучні думки Вільяма Берроуза про сучасне суспільство як суспільство тих, що спостерігають, і тих, кого спостерігають («Західні землі» [16]).

Дивними в цій площині розмірковувань виявляються висновки англійських соціологів Майка Севіджа та Елана Уорде [14], для яких криза відкритої публічності та приватизація публічних просторів є природним результатом саморозвитку модерну. Зіставивши «за» і «проти», учені приписують модернові парадоксальність власної природи розвитку. Ослаблюючи соціальні зв'язки, нівелюючи колишні традиції і норми, модерн роз'їдає колективну ідентичність, посилюючи водночас індивідуальний вибір. Логіка модерну, установлена в епоху Нового часу, ґрунтується на повторюваному перегляді існуючих правил символічної гри, простіше кажучи, суспільство, яке притримується подібної логіки, балансує між можливістю й безпекою (креативністю, з певною часткою ризику та відлагодженим порядком). Відвойовуючи все більше прав і свобод у держави й суспільства, людина прирікає себе на новий, більш складний і незрозумілий рівень несвободи. Саме тому М. Уолцер, провівши інвентаризацію тих можливостей і, відповідно, систем безпеки, якими володіє сучасність, декларує закономірні причини кризи публічності:

- культурні (комплекс норм та цінностей ліберального індивідуалізму);
- технологічні (розвиток мультимедійних засобів комунікації);
- пов'язані з комерціалізацією (логіка ринку у сферах освіти, науки, пам'яті, уяви і т.д.);
- криза урбанізму [12, с. 325–329].

Дж. Джекобс описала, як успішні вулиці контролюються власними мешканцями⁵, а неуспішні завжди здаються зайво спостережуваними, небезпечними, місцями, яких варто б уникати. Це ж справедливо для будь-якого іншого публічного місця. Маловідвідвані, вони стають плацдармом для соціальної, сексуальної і політичної девіації. І тоді вже будь-який добropорядний громадянин за першої ліпшої нагоди обере приватний і контрольований світ чистоти й порядку. Уникаючи публічності, він переміщується між інструменталізованою квазі-публічністю (квінтесенцією споживання) і приватною сферою.

Існування публічного місця залежить від того, що в ньому відбувається, який характер соціальних відносин у ньому складається. І, незважаючи на всі технічні спокуси цивілізованого суспільства, людину повертає до публічних місць сама її природа. Публічність – «спільний дім» (за Г. Арендт), що об'єднує в загальне ціле, забезпечує почуття причетності до спільноти, відчуття реальності і потребу конструювання соціальних артефактів спільного життя. Публічне місце, чи то кафе, чи паб, клуб кінолюбів, чи пішохідна вулиця, наповнена творами мистецтва й піцеріями, приваблюють нас своєю відкритістю, загальнодоступністю і тим типом комунікації, який характеризує ці місця. Діалог цей може включати весь спектр інтеракцій між людьми, від обопільної байдужості до активної взаємодії. У термінологічному просторі зазначена парадигмальна установка зображує публічність, скоріш, не через поняття «структура», яке фіксує стабільну визначеність, не через концепти, що виражають ідею організаційної нестабільності останнього. Це «номадизм»

⁵ Бабусі біля під'їзду і молоді мами з дітьми на ігровому майданчику – це «вартівні вулиці», набагато уважніші наглядачі за порядком, ніж будь-який патруль міліції [7].

Мішеля Маффесолі [17], що означає моментальність (епізодичність) публічності і її носія – публіки, розуміється як соціальне мікроутворення, яке постійно виникає і розпадається, емерджентне, без «буттєвої» закоріненості. Концепт «ризому» Жіля Дельоза та Фелікса Гваттарі [18] – перманентна модифіковуваність просторово-часових характеристик публічності дозволяє говорити про неї як про принципово аструктурну й рухливу форму організації, що виражає суто процесуальний, що не результується в стабільній структурі, характер конфігурування соціального середовища міста в процесі ознакування і символічної легітимації. Це також відмова від презумпції центру чи постаті «автора», що «випромінює» монополію сенсу, функцією якого було гарантувати, щоб організуючий принцип структури обмежував те, що ми можемо з певною умовністю назвати вільною комунікацією між різними соціальними ідентичностями.

Фіксація мережного типу структурування і «розпиленості влади» (за М. Фуко) в руках співавторів не заперечує наявності в публічному просторі внутрішніх меж, але з поправкою на їх напівпрозорий стан, який полишає за актором право вибору; передбачає наявність альтернативи й беззаперечну можливість оспорювання іншої точки зору у форматі публічних дебатів.

Остання якість неминуче приводить і до переорієнтації від ідеї консенсусу як обов'язкової результуючої будь-яких публічних обговорень, переговорів, дебатів, тобто від «точного» передбачення кінцевих, майбутніх станів і форм комунікації, до ідеї вірогіднісного прогнозу. «Дисипативність» публічності поєднується з ідеєю випадковості як фундаментального механізму реалізації процесуальності як такої. Один із засновників теорії хаосу Ілля Пригожин у рамках своєї нобелівської промови 1997 р. озвучив таку фразу: «Невизначеність слугує передумовою існування світу людей, світу, де є місце новачі, є місце творчості, в якій час не відділяє людину від природи» [19]. Стосовно сфери, яка нас цікавить, це означає, що публічність володіє одночасно властивістю й умовою спонтанності, тобто не заданості наперед й неупередженості соціокультурного процесу. Знов-таки процесу, не позбавленого етико-правової регламентації чи, банально, культури поведінки. В іншому разі публічний діалог переростає, як мінімум, у невпинний обмін монологами чи в вакханалію всездозволеності.

Таким чином, коротко окреслена картина теоретико-методологічних підходів до аналізу нових форм публічності привела нас до двох «магнітних» полюсів, у поле притягання яких може потрапити публічність у рамках сучасного суспільства. Це цілераціональна (за М.Вебером) «публічність-інструмент» і, з іншого боку, публічність, що втратила можливість власного розрізнення й відтворення, тобто аморфна, амбівалентна сфера тотального змішання. Обидві гіперболізації, на наш погляд, безпосередньо пов'язані, кожна специфічним чином, із прихованою стороною засобів стимуляції й зміни міської культури.

Міське життя для Льюїса Мамфорда [20] асоціюється з досвідом агресивної поведінки, страху й стурбованості. Позасвідомий колективний страх, який характеризує міську культуру в разі живання публічності як «місце зустрічі незнайомців»

(за У. Уайтом), може спродувати параноїдальні психічні стереотипи. Страх породжується внутрішньою боротьбою: «тисячі маленьких битв щоденно відбуваються на парковці, на ринку, на дитячому майданчику, на баскетбольному полі» [20, с. 52]. Послідовник Мамфорда, наш сучасник Кевін Робінз [21], вивчаючи природу й функції страху в житті сучасних міст, багато разів підкреслює, що цей «примітивний» інстинкт, будучи одним із каменів фундаменту міської культури, становить своєрідний функціональний гібрид у діапазоні між провокацією і стимуляцією, з одного боку, та безпекою і стабільністю, з іншого. Для Коллінза значення почуття страху – одночасно творче й деструктивне [21, с. 49]. Однак, говорячи про надмірність контролю чи свободи в публічній сфері й супутні почуття вразливості, параноїчи, навпаки, втрати ідентичності, слід акцентувати публічність як можливе джерело «негативно зарядженої» конфліктності, «деструктивного» страху. А це, у свою чергу, може викликати почуття ворожості стосовно «Іншого» – невідомого, незрозумілого, що потенційно загрожує розвитком таких неприємних міських «емоцій», як ксенофобія, расизм, міщанство, містечковість, явищ «демонізації» груп-меншин, їх зосередженню в соціопросторових «резерваціях».

Пропоновані теоретичні узагальнення мають стати основою аналізу специфіки публічної сфери в пострадянському просторі, зокрема в сучасному українському суспільстві. Однією з актуальних проблем у цьому ключі є зв'язок характеру публічності й почуття ворожості у взаєминах між представниками різних етнічних груп (національностей). Ця проблема тісно пов'язана з процесом формування в українському суспільстві громадянських інституцій, а також актуалізацією громадянської ідентичності. Вивченню цього феномену було присвячено дослідження «Проблеми формування громадянської ідентичності української молоді: роль освіти як фактора консолідації суспільства», проведеного кафедрою соціології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна у 2008–2009 рр., (керівник проекту – професор Л.Г. Сокурянська. Вибірка дослідження реалізувалася за такими критеріями, як регіон, профіль та курс навчання, і становила 3058 осіб – студентів українських вузів).

У результаті обробки даних було виділено дві підгрупи: респондентів, які мають друзів, знайомих інших національностей, та респондентів, котрі не мають особистих, сусідських, професіональних чи учбових відносин з людьми інших національностей. Таким чином, об'єкт аналізу становлять: група студентів, які мають поліетнічні відносини (38,9%), та група таких, що мають моноетнічні відносини (20,6%). Іншими диференціюючими ознаками були відчуття почуттів ворожості: до людей інших національностей і до себе з боку таких людей.

Міжетнічна комунікація, тим більше на рівні «первинної групи» (по Ч. Кулі), сприяє взаєморозумінню, зниженню ворожості, агресії й ефекту «гетоізації» етнічних груп. Як мінімум, до одного з цих соціокультурних явищ, а саме – ворожості, менше схильні респонденти, до комунікаційного спектру котрих включені поліетнічні відносини. Це демонструють результати, представлені в табл. 1, згідно з якими «практично ніколи» не відчувають ворожості з боку людей інших національностей

61,0% студентів, які мають поліетнічні відносини, і 52,4% студентів, які мають моноетнічні відносини.

Примітним також виявився розподіл відповідей за альтернативою «важко відповісти». Більшою мірою (17,2%) не визначилися з тим, чи відчувають вони почуття ворожості з боку людей інших національностей, студенти, які мають моноетнічні відносини, проти 8,8% тих, що мають поліетнічні відносини (див. табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок між відчуттям ворожості у студентів до себе з боку людей інших національностей і наявністю відносин з людьми інших національностей, % до опитаних

Відчувають ворожість...	Поліетнічні відносини (N=1187)	Моноетнічні відносини (N=628)
Постійно	1,2	1,4
Доволі часто	4,2	5,6
Рідко	24,9	23,4
Практично ніколи	61,0	52,4*
Важко відповісти	8,8	17,2*
Всього	100,0	100,0

(*) – статистична значимість різниці процентів на рівні 1%.

Табл. 2 ілюструє дещо більшу частку тих, хто не відчуває почуття ворожості стосовно людей інших національностей, серед студентів, які мають поліетнічні відносини (88,1% проти 85,7%).

Таблиця 2

Взаємозв'язок між відчуттям ворожості у студентів до людей інших національностей і наявністю відносин з людьми інших національностей, % до опитаних

	Поліетнічні відносини (N=1175)	Моноетнічні відносини (N=622)
Відчувають ворожість	11,9	14,3
Не відчувають ворожості	88,1	85,7**
Всього	100,0	100,0

(**) – статистична значимість різниці процентів на рівні 5%.

Пошук можливих причин відсутності міжетнічних відносин у групі студентів, які більшою мірою відчувають ворожість до себе і відчувають її до людей інших національностей, окреслив соціокультурний портрет «представника» цієї групи. Максимально узагальнюючи, відмітимо, що для нього характерне таке: віднесення себе до української національності (92,6% проти 82,6% від опитаних у групі тих, що мають поліетнічні відносини); повсякденне використання української мови (56,4% проти 50,1%, відповідно); проживання до вступу до ВНЗ в невеликих містах (з насе-

ленням менше 250 тис.), селища і селах (у них проживали, відповідно, 35,7% проти 19,2%); дозвільна діяльність, яка не потребує спеціальних знань, досвіду соціальних контактів (відвідування кафе, барів) (14% проти 9,5%), неучасть у художній самодіяльності (51,1% проти 45,4%, відповідно), молодіжних об'єднаннях – толкієністів, байкерів (75,3% проти 66,9%); низький інтерес до науково-популярної літератури та художньої літератури «серйозного» жанру («час від часу» читають 49,2% проти 56,4% і 36,9% проти 45,6%, відповідно).

Таким чином, менш активне соціальне життя, менша поінформованість, менший доступ до засобів комунікації і вужче коло спілкування внаслідок проживання в невеликих містах певною мірою обмежують число можливих контактів з людьми іншої національності. До цього, як показують результати аналізу емпіричної інформації, можна додати фактор національності та мови спілкування як одних із елементів комунікаційного «цензу», що підживлюють почуття страху до людей інших національностей, відчуття ворожості, котрі потенційно можуть спотворити чи навіть «омертвити» публічну культуру міста.

На закінчення відмітимо, що публічність є, безсумнівно, вельми суперечливим, уразливим і крихким конструктом. Між тим публічна сфера (у всій повноті її об'єктивації) залишається єдиною можливою платформою реалізації громадянських ініціатив, формування демократичних структур та соціокультурної модернізації. Цивілізована, спонтанна, автономна, децентрована публічність самим безпосереднім способом пов'язана з демократією, яка для нас передусім є правом вибору з умовою перманентної самокритики – найбільш дієвим засобом її розвитку, ліками проти окостеніння й вихолощування.

Однак ситуація фінансово-економічної кризи ставить питання про відновлення довіри до держави, про відновлення її впливу на економіку та суспільство. Ідеологія лібералізму (у Попперівській трактовці), яка привела до нинішніх економічних проблем [22], реактивувала процеси одержавлення і критику ідеї демократії. Артикулюючи у своїй роботі назрілу потребу переформатування концепту публічності, ми також акцентували увагу на певній регламентації громадських об'єднань, на контролі габермасовськими «правилами дискурсу» комунікативних потоків, організовуючих публічність. А це означає допустиму частку організованої спонтанності, толерантне ставлення до сенсів і значень «Іншого» (з правом «залишитися при своїй думці»), можливість побачити і бути побаченим у палітрі культурних множин. Залишається відкритим питання про форми й межі посилення нормативного регулювання комунікації, необхідного для протидії розчиненню «самості» в публічній сфері і подоланню депресії в економічній. Адже в пориві напруженої боротьби із соціально-економічними проблемами доволі просто захопитися авторитаризмом, бюрократизмом та нарцисизмом, які завжди сусідять з демократією.

1. *Hubermas J.* Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society [Електронний ресурс] / J. Hubermas. – Cambridge, MIT Press, 1991. – Режим доступу: <http://www.sparknotes.com/philosophy/public>

2. *Мотрошилова Н.В.* О лекциях Юргена Хабермаса в Москве и об основных понятиях его концепции // Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Москва, апрель 1989 г. / ред. кол. : Н. В. Мотрошилова (отв.ред.) и др. ; Рос. акад. наук. Ин-т философии. – М. : Наука, 1995 – С. 113–167. – (Философы современного мира : лекции в Ин-те философии АН СССР).
3. *Элиас Н.* О процессе цивилизации. Социогенетические и психогенетические исследования. Т.1: Изменения в поведении высшего слоя мирян в странах Запада. / Н. Элиас ; пер. с нем. С.Я. Левит, А.М. Руткевич. – СПб. : Университет. книга, 2001 . – 332 с.
4. *Арьес Ф.* Человек перед лицом смерти : пер. с фр. / Ф. Арьес ; общ. ред. С.В. Оболенской ; предисл. Гуревича А.Я. – М. : Издат. группа «Прогресс» ; «Прогресс-Академия», 1992. – 528 с.
5. *Weintraub J.* Varieties and Vicissitudes of Public Space / J. Weintraub // Metropolis. Center and Symbol of Our Times. Edited by Ph.Kasinitz. – N.Y. : New York University press, 1995. – P. 280–320. – (Main trends of the modern world).
6. *Арендт Х.* VITA ACTIVA, Или о деятельной жизни [Электронный ресурс] / Х. Арендт ; Бибихин В.В. (пер. с нем. и англ.). СПб. : Алетейя, 2000. – 437 с., портр., парал. тит. л. нем. – Режим доступу до книги : http://onrevolution.narod.ru/arendt/vita_activa2.htm
7. *Джекобс Дж.* Назначение тротуаров: безопасность [Электронный ресурс] / Дж. Джекобс // Логос. – 2008. – № 3. – С. 3–23. – Режим доступу : http://www.intelros.ru/pdf/logos_03_2008/01.pdf
8. *Fraser N.* From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a “Postsocialist” Age [Электронный ресурс] / N. Fraser // Justice Interruptus. Routledge. – 1997. – Режим доступу : <http://ethicalpolitics.org/blackwood/fraser.htm>
9. *Керролл С. Дж.* Феминистские вызовы политической науке [Электронный ресурс] / С. Дж. Керролл, Л. М. Зерилли ; пер. с англ. В.И. Семенкова. // Обществ. науки и современность. – 2001, № 6. – 61–83 с. – Режим доступу : <http://www.ecsocman.edu.ru/images/pubs/2003/12/06/0000137899/006kx5cRROLL.pdf>
10. Иллюминирование // Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
11. *Young I.M.* City Life and Difference / I.M. Young // Metropolis. Center and Symbol of Our Times. Edited by Ph.Kasinitz. – N.Y. : New York University press, 1995. – P. 250–270. – (Main trends of the modern world).
12. *Walzer M.* Pleasures and Costs of Urbanity // Metropolis. Center and Symbol of Our Times. Edited by Ph.Kasinitz. – N.Y. : New York University press, 1995. – P. 320–331. – (Main trends of the modern world).
13. *Davis M.* Fortress Los Angeles : The Militarization of Urban Space / M. Davis // Metropolis. Center and Symbol of Our Times. Edited by Ph.Kasinitz. – N.Y. : New York University press, 1995. – P. 355–369 – (Main trends of the modern world).
14. *Savage M.* Urban Sociology, Capitalism and modernity. /M. Savage, A. Warde – L., Basingstoke : Macmillan, 1993. – VIII, 221 p.
15. *Фуко М.* Интеллектуалы и власть : избр. полит. ст., выступления и интервью / М. Фуко ; пер. с фр. С. Ч. Офергаса под общ. ред. В. П. Визгина и Б. М. Скуратова. – М. : Праксис, 2002. – 384 с. – (Серия “Новая наука политики”).
16. *Берроуз У. С.* Западные земли / Уильям С. Берроуз ; пер. с англ. И. Кормильцев. – М. : АСТ ; Адаптек, 2005 . – 351 с.
17. *Маффесоли М.* Околдованность мира или божественное социальное [Электронный ресурс] / М. Маффесоли : пер. с фр. И.И. Звонаревой. – // СОЦИО-ЛОГОС. – М. : Прогресс, 991. – С. 274–283. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Article/Maff_OkMir.php
18. *Делёз Ж.* Ризома / Ж. Делёз, Ф. Гваттари // Философия эпохи постмодернизма : сб. обзоров и рефератов. – Минск, 1996; Делёз Ж. Что такое философия? [Электронный ресурс] / Ж. Делёз, Ф. Гваттари. – М., СПб., 1998. – Режим доступу : http://www.situation.ru/app/j_art_1023.htm

19. Пригожин И. Доклад 13 ноября 1997 года [Электронный ресурс] / И. Пригожин. – Режим доступа : <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000271/index.shtml>
20. Mumford L. The Culture of Cities. Harcourt Brace Jovanovich, Inc. / L. Mumford. – New York, 1970. – 555 p. – (Copyright 1938 by Harcourt Brace) L.
21. Robins K. Collective Emotion and Urban Culture / K. Robins // Managing Cities : The New Urban context / Edited by Patsy Healey [et all]. – Center for Reaserch in European Urban Environments, Department of town and Country Planning, University of Newcastle upon Tyne, UK, 1995. – P. 45–63 – (Papers from a seminar held in March 1993).
22. Бурлачук В. Ідея державності в контексті світової економічної кризи / В. Бурлачук // Соціологія в ситуації соціальних невизначеностей : зб. тез доповідей учасників I Конгресу Соціологічної асоціації України. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – С. 378.
Отримано 16.04.10

Д.А. Заец

ИСКУССТВО ПУБЛИЧНОСТИ: К НОВОМУ ФОРМАТУ СОЦИОЛОГИЧЕСКОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ

Статья посвящена теоретической артикуляции нового, аполитического концепта публичности. Автор представляет краткий обзор критических высказываний западноевропейских и американских обществоведов, анализирующих состояние развития публичной сферы современных городов. Наряду с констатацией кризисного положения феномена публичного в традиционных для него сферах социальности, а также изложением причин данного упадка, в работе акцентируется внимание на комплексном и контекстуальном видении феномена публичности. Проблематизируются ограничения аналитической трактовки последнего в узком политическом смысле.

Ключевые слова: публичность, публичная сфера, городское пространство, культурные изменения.

D.A. Zaiets

ART OF PUBLICITY: TO THE NEW FORMAT OF SOCIOLOGICAL INTERPRITATION

The article is devoted to the theoretical articulation of new nonpolitical format of concept “publicity”. The author presents the short review of critical statements of the West European and American social scientists who have analyzed the condition of public sphere development of contemporary cities. Then it is noted a crisis condition of phenomenon “public” in traditional for it spheres of sociality and also summary of the reasons of its decline. Also the attention is focused on on the complex and contextual vision of the phenomenon of publicity. Limitations in the analytical interpretation of the latter in the narrow political sense..

Keywords: publicity, public sphere, city space, cultural changes.